

7. Hartwig S. G. Surveying Psychologists' Public Image with Drawings of a 'Typical' Psychologist. South Pacific J. of Psychology. 2002. Vol. 14. P. 69-75.

ТРАНСЛІТЕРАЦІЙНИЙ ПЕРЕКЛАД СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bosnjuk V. F. Osoblivosti sprijnjattja obrazu psihologa DSNS Ukraïni. Problemi ekstremal'noï ta krizovoï psihologii. Zbirnik naukovih prac'. Vip. 21. Harkiv: NUCZU, 2017. S. 22–30.

2. Bosnjuk V. F. Teoretichnij analiz problemi imidzhu Derzhavnoï sluzhbi Ukraïni z nadzvichajnih situacij. Problemi ekstremal'noï ta krizovoï psihologii. Zbirnik naukovih prac'. Vip. 19. Harkiv: NUCZU, 2016. S. 35–44.

3. Olifirovich N. I. Psihologicheskie osobennosti professional'nyh vzaimootnoshenij prakticheskogo psihologa i pedagogov shkoly: avtoref. dis. ... kand. psihol. nauk: 19.00.07. Belorus. gos. ped. un-t im. M. Tanka. Minsk, 1999. – 22 s.

4. Rubinshtejn S. L. Osnovy obshhej psihologii. SPb., 2000. 594 c.

5. Sizova I. G. Lichnost' i professional'naja dejatel'nost' psihologa: social'nye predstavlenija u razlichnyh professional'nyh grupp: avtoref. dis. ... kand. psihol. nauk: 19.00.03. Tver', 1999. 23 s.

6. Barrow R. Determining Stereotypical Images of Psychologists: The Draw a Psychologist Checklist. College Student J. 2000. Vol. 34. P. 81-86.

7. Hartwig S. G. Surveying Psychologists' Public Image with Drawings of a 'Typical' Psychologist. South Pacific J. of Psychology. 2002. Vol. 14. P. 69–75.

УДК 159.9

Бутко О.О., студентка соціально-психологічного факультету НУЦЗУ, e-mail: loki.butko.95@gmail.com;

Кучеренко С.М., канд. психол. наук, доцент кафедри психології діяльності в особливих умовах НУЦЗУ

ВПЛИВ ПРОФЕСІЙНОЇ АГРЕСИВНОСТІ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОНАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЗАВДАНЬ ФАХІВЦЯМИ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ПРОФІЛЮ

Дана стаття присвячена вивченню професійної агресивності у фахівців екстремального профілю та її вплив на ефективність їх працездатності. Під ефективністю праці розуміють ступінь успішності досягнення людиною поставлених перед ним трудових цілей. При визначенні ефективності враховують кількість витрат, необхідних для отримання певного результату і результати, отримані при даних витратах. У контексті нашого дослідження ми приділимо увагу працездатності людини. Безпосередньо перед виконанням поставленого завдання в процесі психологічної підготовки

у працівників екстремального профілю має бути сформовано стан психологічної готовності, тобто налаштованості і мобілізованості психіки на подолання майбутніх труднощів службової діяльності, що забезпечують успішність досягнення мети.

Аналіз психологічної підготовки показує, що в її структурі центральне місце займають такі психологічні якості як психологічна готовність і стійкість. Дослідженню професійної агресивності не приділяється достатньої уваги. На наш же погляд саме вона є рушійним компонентом ефективності роботи силових структур.

Ключові слова: психограма, професійна агресивність, професійна деформація, професійна діяльність, ефективність праці.

Данная статья посвящена проблеме изучения профессиональной агрессивности у специалистов экстремального профиля и ее влияние на эффективность их работоспособности. Под эффективностью труда понимают степень успешности достижения человеком поставленных перед ним трудовых целей. При определении эффективности учитывают количество расходов, необходимых для получения определенного результата и результаты, полученные при данных затратах. В контексте нашего исследования мы уделим внимание работоспособности человека. Непосредственно перед выполнением поставленной задачи в процессе психологической подготовки у работников экстремального профиля должно быть сформировано состояние психологической готовности, то есть настроенности и мобилизованности психики на преодоление будущих трудностей служебной деятельности, обеспечивающие успешность достижения цели. Анализ психологической подготовки показывает, что в ее структуре центральное место занимают такие психологические качества как психологическая готовность и устойчивость. Исследование профессиональной агрессивности именно не уделяется внимание. На наш же взгляд именно она является движущим компонентом эффективности работы силовых структур.

Ключевые слова: психограмма, профессиональная агрессивность, профессиональная деформация, профессиональная деятельность, эффективность труда.

Постановка наукової проблеми. Актуальність даного дослідження полягає у вивченні професійної агресивності та її вплив на ефективність працездатності. Ефективність праці буде тим вище, чим вище продуктивність праці і чим менше витрати праці при необхідному якості роботи.

То ж вивчення поняття професійної агресивності дуже важливе адже багато в чому ефективність праці людини залежить від комфортних стосунків у колективі, мотивації до виконання роботи, реакції на стрес при виконанні службових обов'язків, можливостей та навичок при роботі з тим чи іншим екстремальним явищем на що і впливає професійна агресивність.

Слід розрізняти поняття професійної агресивності та агресивність узагалі.

Агресивність – стійка характеристика суб'єкта, що відображає його схильність до поведінки, метою якого є заподіяння шкоди навколишньому, або подібне афективний стан (гнів, злість).

Також слід розрізняти поняття професійної агресії та професійної агресивності. Професійній агресії присвячено багато праць у дослідженні

ефективності праці та професійних деструкцій менеджерів, вчителів, спорсменів та інших спеціалістів.

Тому саме впливу професійної агресивності на ефективність виконання професійних завдань фахівцями екстремального профілю необхідно приділити увагу у даному дослідженні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розробці теорії професійної агресивності рятувальників значна увага приділяється в роботах: Арадахов Ш.Г., Берон Р., Зеєра Є.Ф., Нотова С.В., Падерина І.Д., Рац А.М., Річардсон Д., Саманькова М.А. та інших. В працях Арадахова Ш.Г. значна увага приділяється вивченню змісту та методик базової підготовки до гірського туризму, Берона Р., Річардсона Д. вивченню рівня агресії, Рац А. М., Падерин І.Д. розглядали питання підвищення ефективності діяльності, Саманькова М.А. вивчення професійної деформації особистості в системі соціального забезпечення тощо.

Мета статті. Нашою метою є вивчення існуючого стану проблеми професійної агресивності спеціалістів екстремального профілю.

Виклад основного матеріалу. Фактори професійної агресивності які впливають на людину це безперечно реакції на стрес, ефективність праці, працездатність та багато іншого.

Реакції на стрес «замри, бий або біжи» як фактор професійної агресивності породжується екстремальністю, що характеризується:

- раптовістю;
- виходить за норми звичних дій і станів;
- супроводжується наростанням напруженості, прогресуючим при зміні обстановки;
- загрозою здоров'ю та життю.

Процеси, що відбуваються з людським організмом в екстремальній ситуації можна представити таким чином:

- стрес впливає на симпатичну нервову систему;
- симпатична нервова система стимулює наднирники;
- наднирники реагують виділенням адреналіну, гормонів і хімічних речовин.

Все це призводить до того, що у людини включаються три вроджені поведінкові реакції на екстремальну ситуацію: бий; біжи; замри.

Ситуація «замри» сама небажана, тому що позбавляє будь-якої здатності приймати рішення і діяти.

Негативним прикладом реакції «замирання» є те що під час воєнних дій люди в стані стресу з таким типом реакції можуть завмерти, так сказати впасти в ступор, а в цей момент триває бій і жертв стає більше.

Якщо ж розглянути залишилися дві реакції, то вийде, що людина або сліпо тікає, або кидається на загрозу. Без самоконтролю обидва варіанти до позитивного результату зазвичай не приводять. Тому найважливіше - не втрачати контроль і самовладання [5].

Тож аби уникнути негативних наслідків і керувати своїми реакціями за для досягнення позитивного результату потрібно аби ефективність праці, результативність та працездатність були на високому рівні, що б дало змогу нівелювати стресовий вплив. А так як усі ці поняття пов'язані між собою розглянемо їх.

Існує декілька визначень поняття ефективності, найбільш цікавими є такі визначення:

Ефективність – показник успішності функціонування системи для досягнення встановлених цілей.

Ефективність є результативність, тобто результат діяльності (ефект), який одержує суспільство, підприємство або окрема людина на одиницю використаних (чи застосованих) ресурсів [7].

При визначенні ефективності враховують кількість витрат, необхідних для отримання певного результату і результату, отримані при даних витратах. При оцінці ефективності розрізняють:

Об'єктивні показники: продуктивність і якість праці;

Суб'єктивні показники: ступінь задоволеності працівника результатами своєї праці, замученість різних сторін і рівнів психіки людини в здійсненні діяльності, активізація розумових здібностей і мотиваційно-вольових компонентів, психологічна ціна результату за величиною витрат особистісних ресурсів [6].

За для вивчення професійної агресивності яка впливає на діяльність спеціалістів екстремального профілю спочатку необхідно розглянути їх професіограму – детальну характеристику професійної діяльності із зазначеними умовами виробничого середовища, послідовністю, тривалістю та частотою кожної робочої операції, важкістю та напруженістю трудового процесу тощо.

Професіограма дозволяє:

1) виявити відповідність умов і характеру праці фізіологічним і психологічним можливостям людини, вплив на нього виробничих факторів;

2) розробити комплекс заходів, спрямованих на оптимізацію умов праці, ергономічну раціоналізацію робочих місць, підвищення працездатності, профілактику виробничого травматизму і професійних захворювань.

Складовою частиною професіограми спеціалістів екстремального профілю є психограма, в котрій надається опис структури професійно важливих психологічних якостей рятівника, симетричних (адекватних) або невідповідних об'єктивним вимогам професійної діяльності [3].

Виділяють наступні властивості і якості особистості спеціалістів екстремального профілю:

1. Властивості сприйняття: стійкість функцій аналізаторів і якості сприйняття (зорового, слухового, тактильного, сприйняття форми, розмірів, віддаленості, швидкості і т.п.).

2. Особливості вищих психічних функцій: добре розвинене просторове мислення; увага характеризується необхідністю великого обсягу, швидкого перемикання і розподілу в умовах відволікаючих впливів і дефіциту часу; здатність швидко орієнтуватися в новій і незнайомій обстановці, оцінити ступінь важливості інформації, що надходить.

3. Психомоторні властивості і фізичні якості: гарна фізична витривалість, стійкість до фізичної втоми; нормальна координація рухів, стійкість до тремору; здатність використовувати мускульну силу як вибухового, так і статичного характеру.

4. Особистісні особливості: високий рівень суб'єктивного контролю; емоційна стабільність; толерантність до стресу і фрустрації; середній рівень особистісної та ситуативної тривожності; стеничністю реакцій на складності і небезпека; помірна схильність до ризику; впевненість в собі; формування основних завдань та індивідуальних планів професійного розвитку.

5. Соціально-психологічні якості: вміння працювати в команді.

Як правило, гірські рятувальники дотримуються традиційно чоловічого стилю поведінки з рисами агресивності. Агресивність, реакції протесту ретельно контролюються, невдоволення проявляється тільки при наявності формального приводу [4].

Професія гірських рятувальників має свої специфічні особливості: мотиви, великий ризик при виконанні завдань, особливості прояву професійної агресивності тощо, пов'язані з відмінностями їх професійних функцій від діяльності інших працівників ДСНС України. Фахівець завжди знаходиться в трохи більш напруженому стані, ніж звичайна людина. Без відповідної підготовки ця ситуація веде до того, що людина, яка працює в такий професії, втрачає психологічне та фізичне здоров'я.

Такі наслідки обумовлені в першу чергу вимогами до професії та підготовки фахівців до роботи в надзвичайних ситуаціях. Головними факторами у підготовці спеціалістів є гірничо-та спелеологічна (робота у печерах та шахтах) підготовка.

Професійна агресивність гірських рятувальників в першу чергу пов'язана з вимогами до професії, що обумовлюється умовами роботи, стресу що її супроводжує та вимогами до спеціаліста [3].

Професійної діяльності рятувальників характерні і такі особливості, як аритмічність процесу служби і нерівномірність інтенсивності праці, які пояснюються випадковістю виникнення надзвичайної ситуації, а також різними їх видами і масштабами наслідків. Дані особливості також призводять до збільшення емоційної напруженості і сприяють її накопичення. Рятувальники часто стикаються з людськими трагедіями, а придушення пов'язаних з цим емоцій також підсилює внутрішню напруженість.

Істотним несприятливим фактором є і періодичне порушення нормального режиму сну-неспанья, що виникає у зв'язку з чергуваннями і в ході ліквідації надзвичайної ситуації. Слід зазначити, що різні по-різному

здатні переносити тривале неспання, і періодичне позбавлення нічного сну може приводити деяких до тривалих розладів всього циклу «сон-неспання», що негативно позначається на психоемоційному стані [1].

Виходячи з цього можна припустити, що професійна агресивність гірських рятувальників пов'язана насамперед з бажанням рятувати людей. А ось прояви такого виду агресивності можуть бути різноманітні.

Необхідно зазначити, що феномен професійної агресивності недостатньо досліджений в працях сучасних психологів, а це говорить про необхідність більш ретельно вивчати цю проблематику.

По перше потрібно розуміти, що застосування сили не завжди є фактором агресії. Доведемо це на прикладі спортсменів. У багатьох видах спорту, особливо в тих, де допускається безпосередній фізичний контакт, різні форми контрольованої фізичної агресії просто необхідні.

Агресія – це поведінка, при якій переслідується мета заподіяти іншим людям фізичний і моральний збиток або обмежити їх бажання. З цієї точки зору спорт вже по своїй змагальній суті агресивний, так як спортсмени на змаганнях прагнуть ущемити прагнення інших до перемоги. На думку ряду вчених, змагання – це відрегульоване правилами агресивна поведінка, це агресивність, що виражається в соціально-безпечній формі. Часто поняття «агресивність» замінюють поняттям «спортивна злість».

А. Басс і А. Даркі виділяють наступні 5 видів агресії:

1. Фізична агресія (фізичні дії проти кого-небудь);
2. Роздратування (запальність, грубість);
3. Вербальна агресія (погрози, крики, лайка і т.д.);
4. Непряма агресія, спрямована (плітки, злобні жарти) і ненаправленої (крики в натовпі, тупання і т.д.);
5. Негативізм (опозиційна поведінка).

На відміну від агресії агресивність має свої особливості і своє значення.

Агресивність – це складна властивість особистості, що виявляється в готовності (перевазі) людини вирішувати конфліктні ситуації за допомогою агресивних дій. Звичайно, зовсім не обов'язково спортсмен з високою агресивністю кожен раз буде вести себе агресивно, але «поріг агресивності» у нього явно нижче, що на тлі емоційного збудження і при наявності запальності полегшує виникнення агресивної поведінки [2].

Отже повертаючись до гірських рятувальників можна провести таку аналогію, що вони також як і спортсмени повинні володіти специфічною агресивністю для здійснення своїх професійних обов'язків.

Ставлення до агресивності в суспільстві неоднозначне. З одного боку, агресивність необхідна людині, щоб освоювати світ, здобувати знання, проявляти будь-яку активність, захищати себе та інших, з іншого боку аг-

ресивність. засуджується. Професійна агресія проявляється у відсутності прагнення враховувати почуття, права і інтереси підлеглих, прихильності до «каральних» впливів, у вимозі беззастережного підпорядкування. Агресивність як професійна деформація виявляється у керівників з ростом стажу роботи, коли посилюються стереотипи мислення, зменшуються самокритичність і здатність конструктивно вирішувати конфліктні ситуації.

У загальному розумінні, професійна деформація особистості являє собою зміну якостей особистості (стереотипів сприйняття, ціннісних орієнтацій, характеру, способів спілкування і поведінки), які наступають під впливом тривалого виконання професійної діяльності. На рівні особистості професійна деформація особливо поширена серед представників професій типу «людина-людина» [8].

Встановлено, що частота агресивних «спалахів» в поведінці людей збільшується в залежності від особливостей і умов зовнішнього середовища. Так, в задусі, спеці і тісноті люди стають більш дратівливими і агресивними.

Агресію ділять на невмотивовану або мотивовану. У агресії першого типу є мета і вона – лише інструмент для досягнення цієї мети. Наприклад, якщо в темному підворітті на Вас нападають, а у відповідь Ви наносите удар, то це буде акт інструментальної невмотивованої агресії, метою якої є не мотив нанесення шкоди не заради шкоди, а за для порятунку життя [2].

У нашому випадку професійна агресивність рятувальників пов'язана з рятуванням життя і вона є мотивованою. Мотивом у даному випадку виступає притримування правил безпеки і проведення операцій з порятунку людей.

Тобто з аналізу професійної діяльності спеціалістів можна зрозуміти, що професійна агресія являє собою деструктивну сутність і несе собою руйнування. Також необхідно розрізняти поняття професійна агресії та агресивності.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Під ефективністю праці спеціалістів екстремального профілю розуміють показник успішності функціонування системи для досягнення встановлених цілей.

При визначенні ефективності враховують кількість витрат, необхідних для отримання певного результату і результати, отримані при даних витратах.

За для більш швидкого відновлення витрачених ресурсів необхідно досліджувати усі аспекти діяльності спеціалістів.

А також спеціалістам екстремального профілю потрібно пам'ятати що за для уникнення негативних наслідків та за для досягнення позитивного результату потрібно аби ефективність праці, результативність та працездатність були на високому рівні, що б дало змогу нівелювати стресовий вплив.

Спеціалісти екстремального профілю повинні володіти специфічною агресивністю для здійснення своїх професійних обов'язків. Адже в ситуаціях де є необхідність застосування фізичної сили, слова не допомагають. Спеціалістам екстремального профілю більше доводиться стикатися з ситуаціями де треба швидко приймати рішення і пояснювати, що у даний момент спеціаліст переживає, і про що думає немає часу. Саме у таких стресових ситуаціях спеціалістам приходится діяти покладаючись лише на власні зусилля, що в деяких випадках спонукають до застосування професійної агресивності.

Необхідно зазначити, що феномен професійної агресивності недостатньо досліджень в працях сучасних психологів, а це говорить про необхідність більш ретельно вивчати цю проблематику.

Виходячи з усього вище зазначеного можна прийти до визначення професійної агресивності.

Але для цього треба розуміти, що таке агресивність у загальному розумінні і у чому їх відмінності.

Агресивність – це складна властивість особистості, що виявляється в готовності (перевазі) людини вирішувати конфліктні ситуації за допомогою агресивних дій. Звичайно, зовсім не обов'язково спортсмен з високою агресивністю кожен раз буде вести себе агресивно, але «поріг агресивності» у нього явно нижче, що на тлі емоційного збудження і при наявності запальності полегшує виникнення агресивної поведінки.

Натомість професійна агресивність має свою специфіку і найбільш підходяще визначення на наш погляд є таке:

Професійна агресивність – це мотивована професійна діяльність людини свідомо направлена на здійснення своїх обов'язків на тлі емоційного збудження при наявності запальності і спонукання до активних агресивних дій під впливом стресових факторів за для рятування людського життя.

Все це вимагає подальшого практичного дослідження і практичного застосування, розроблення методики оптимізації робочого процесу спеціалістів екстремального профілю, адже в теорії професійна агресивність, та її вплив на ефективність праці здаються більш менш зрозумілою, а на практиці мало вивчена.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арадахов Ш. Г. Содержание и методика базовой подготовки в горном туризме. СПб.: Рос. гос. пед. ун-т им. А.И. Герцена. 2010. С. 23.
2. Берон Р., Річардсон Д. Агресія. СПб.: Питер, 2001. С. 25–32.
3. Бутко О. О., Кучеренко С. М. Дослідження професійної агресивності гірських рятувальників ДСНС України. Х.: НУЦЗУ, 2016. С. 30–42.
4. Егорин С. В., Лунев Б. Г. История спасательной службы в горах и ее организация в современных условиях. Вестник безопасности. 2009. № 4. С. 22–24.

5. Крам Дэн. Все способы раскусить лжеца М.: АСТ 2010. С. 64–71.
6. Учебно-справочное пособие Ю. В. Щербатых «Психология труда и кадрового менеджмента в схемах и таблицах». М.: Кнорус, 2011. 248 с.
7. Рац О. М. Визначення сутності поняття «ефективність функціонування підприємства». Економічний простір: зб. наук. праць. № 15. Дніпропетровськ: ПДАБА, 2008. С. 275–285.
8. Саманьков М. А. Професійні деформації особистості в системі соціального забезпечення. Молодий вчений. 2015. №21. С. 733–735.

ТРАНСЛІТЕРАЦІЙНИЙ ПЕРЕКЛАД СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Aradahov Sh. G. Soderzhanie i metodika bazovoj podgotovki v gornom turizme. SPb.: Ros. gos. ped. un-t im. A.I. Gercena.2010. S. 23.
2. Beron R., Richardson D. Agresija. SPb: Piter, 2001. S. 25–32.
3. Butko O. O., Kucherenko S. M. Doslidzhennja profesijnoj agresivnosti girs'kih rjatuval'nikiv DSNS Ukraïni. H.: NUCZU, 2016. С. 30–42.
4. Egorin S. V., Lunev B. G. Istorija spasatel'noj sluzhby v gorah i ee organizacija v sovremennyh uslovijah. Vestnik bezopasnosti. 2009. № 4. S. 22–24.
5. Kram Djen. Vse sposoby raskusit' lzheca М.: AST 2010. S. 64–71.
6. Uchebno-spravocnoe posobie Ju. V. Shherbatyh «Psihologija truda i kadrovogo menedzhmenta v shemah i tablicah». М.: Knorus, 2011. 248 s.
7. Rac O. M. Viznachennja sutnosti ponjattja «efektivnist' funkcionuvannja pidpriemstva». Ekonomichnij prostir: zb. nauk. prac'. № 15. Dnipropetrovs'k: PDABA, 2008. S. 275–285.
8. Saman'kov M. A. Profesijni deformacii osobistosti v sistemi social'nogo zabezpechennja. Molodij vchenij. 2015. №21. S. 733–735.

УДК 159.9

Веремейчик В.В., бакалавр соціально-психологічного факультету НУ-ЦЗУ, e-mail: alinmir4@mail.ru

Селюкова Т.В., старший викладач кафедри психології діяльності в особливих умовах НУЦЗУ, e-mail: selukova_tv@ukr.net.

ОСОБЛИВОСТІ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ТА САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ У ОСІБ З РІЗНИМ РІВНЕМ САМООЦІНКИ

У статті розкриваються феномени саморегуляції та різноманітних стратегій самопрезентації, а також особливості самооцінки. Дослідження присвячене вивченню особливостей саморегуляції та самопрезентації у осіб з різним рівнем самооцінки.